

Inl. af pyrostaten P. E. Gills fr. Valsvornas fyr
i Replat.

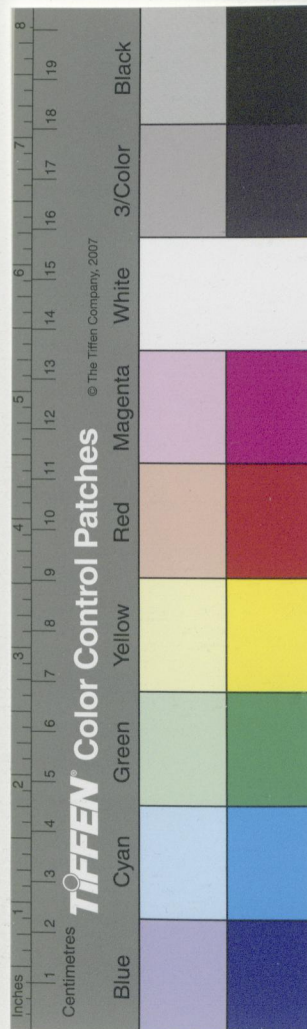

Om bonmärken.

1/

I vår tid, då gamla seder och bruk ^{måtte mer och mer} ~~mer och~~
~~nytt~~ ~~fästet~~ ~~mer~~ ~~undanhållas~~ för civilisationens nya och nyttiga
verk, har man försökt tillvarata och undan för-
störelse. rädda allt, hvad fadren hade dyrt och kärt.
För sådant ändamål genomtröfvas vårt land i alla
riktningar. I de mest aflägsna bygder, i öde-
markernas ~~porten~~ och i klippornas ~~kojar~~ stiger fornforska-
ren in och finner kvarlevor ^{från} ~~af~~ gammal tid, hvil-
ka framdragas i ljuset och blifva för historikern en
källa till många upptäckter, för konstnären ett tacksamt
fäst för fantasin och förmågan samt för den stora
allmänheten, som i museer, litteratur och konstalster får
njuta af skalders och konstnärers verk, en dyrbar skatt
för beundran och odling.

I Österbottns historiska museum i Wasa fin-
nas bland mycket annat, som ^{hunnit ditsamlas} ~~under~~ de ~~af~~ ~~några~~ få
år museet ägt tillvoro, ~~hunnit ditsamlas~~, några

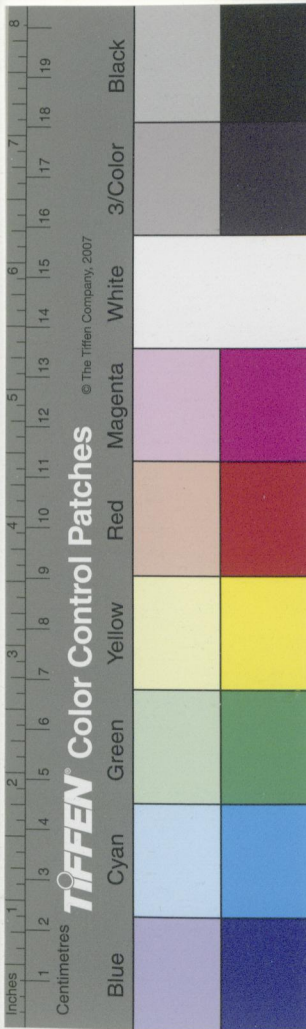

hemmar i familjen. Dess anor gå långt tillbaka i tiden, ja så långt att man ^{kan} spåra deras uppkomst. Så snart begreppet mitt och ditt uppstod, uppstod också såsom en följd därpå nödvändigheten att utmärka och göra igenkänligt hvad man ägde. Och i allmänna historien läsa vi om de forna ~~egyptianernas namnteckningar~~ ^{egyptiska} konungarnas namnteckningar, hvilka icke voro annat än hvad vi nu kalla bomärken, samt ~~huru~~ att medeltidens riddare ~~to~~ med värpetsen ristade ett märke, som, då de icke voro skrifkunniga, skulle föreställa deras namn. ~~Liksom~~ Man säger att sagan är historiens moder och man kan också säga att bomärket ~~är~~ ^{med flera dylika} vapenmärkets moder, läne- och riksvapnets ~~mormoder~~. De äro den grund, hvarpå heraldikens ståtliga tempel är byggdt. ~~Men~~ ^{Men} liksom grunden föröfades, när byggnaden är färdig, så hafva också bomärkena försvunnit ifrån de högre samhällsklasserna. ~~Men~~ ^{Och} icke nog härmed. Civilisationen seder nu sitt bo i källarvåningarna och obetänksamma byggmästare treka icke att ~~sunda~~ rubba bröntenarna. Det är därför hög tid att, innan ^{annu} sista tomten blivit jagad ur sin mörka vrå i källarn, itaga dit ned och ~~fram~~ med civilisationens ljus

5
fotografera de ~~dunkla~~ svagt upplysta gångarna.

Men då vi besluta oss ~~för~~ att göra detta, måste vi gå ut i byggena så långt som möjligt ifrån stadernas bildningshänder. Och vi styra för detta ändamål vår bosa ut till den yttersta klippan i Hvarken, där ~~äro~~ de gamla sederna ännu lefva till någon del ~~ett~~ sitt intressanta och (hvarför icke) poetiska lif, där förfädrens minne hålles i vördnad och de nya moderna ha nästan lika svårt att bli roflasta som ~~en~~ ^{hvilken} vägen ~~slår~~ ^{slår} emot stranden.

Vi sade att bomärkena långt före detta försvunnit ifrån de högre samhällsklasserna ^{och} att de ~~och~~ ^{hafva} redan begynt förvinna ifrån de lägre klasserna, ~~for~~ ^{där de} att i en icke alltför långt afstånden framtid skola vara aldeles förgätna. De hafva tjänat ut sin tid och måste gifva rum för skrifttesken, hvilka ha den fördelen att kunna förstås af alla och nogare än bomärkena kunna angifva hvars och ens namn. När rättskänsla manar oss emellertid att undan glömska och förstördes rädda dessa märken, ty, ehuru enkla till sitt utseende, hafva de ^{där} ~~der~~ varit och bära fortfarande våra förfäders och fäders namn och såsom sådana hållits ~~dyrbara och kära~~ och lyckligtvis ännu på många ställen hållas dyrbara och

kära. De angifva också för oss förfäders framåtskridande i intellektuellt hänseende, samt tyda våra ättetaflor. Och må den, som lyfts öfver adlig börd och med stolthet betraktar sitt och sina förfäder sköldmärke, icke glömma att bonden med samma stolthet ristat sitt af förfäders ärfda bomärke på sina tillhörigheter, eller, därefter han ej kunnat få detta märke, med stor pietet lagt sig vinn om att af ~~hata~~ ^{skapa} det gamla bomärket, som den äldre brodern fått ärfva, ~~att~~ ^{att} sig ett nytt. Och om vi minnas, huru vi ~~med~~ stundom med darrande hand och stundom med glad tillförsäkt pränat våra namn på dokument, som än skadat ~~och~~ ^{och} än varit oss till nytta, då kunna vi i våra förfäders bomärken läsa saknad och sorg, glädje och hopp, barnets dröm och ~~och~~ ^{älderns} skörd, liksom mannens kamp och kvinnans pligt. Och må vi tänka oss en fullvuxen yngling omgifvande af gränande gubbar och manfasta karlar — ett ämne värdigt en målares pensel — ristande sitt namn på "rädkäppen" efter slutadt byaråd. Han har, ifrån den stund han fullgjort detta värf, blifvit upptagen i familjefädernas krets och har fått sin röst och sin rätt i deras lag. Han är nu en byamedlem och -läsaren ursäktar, ~~att~~ ^{att} utesigten ej är ~~stör~~ ^{stör} i källan ej vid ifrån

källarvåningen — vet att hans hembyggs ära och välfärd är hans egen samt att, liksom han har rätt att föra familjens talan, han också har fått den skyldigheten att svara för de sinas, ~~och~~ både äldre och yngres, väl.

Bomärkena i Björköbyåro af två slag: egentliga bomärken och gårdsgårdsmärken. De senare höggas med yran på gårdsgårdar, som på kring ~~af~~ ^{af} byns gemensamma beteshagar, ~~och~~ där hvarje bonde har en viss andel af gårdsgården att underhålla. Dessa gårdsgårdsmärken "gchlmärk", hafva så småningom, när familjerna blifvit flera, ^{i vanliga fall} ~~att~~ ^{att} de yngre familjemedlemmarna blifvit upptagna till vanliga bomärken och numera fins det knappt en bonde i Björkö, som består sig ~~med~~ ^{med} ~~de~~ skilda bomärken och gårdsgårdsmärken. För att gifva en tydlig ^{föreställning} ~~för~~ ^{om} dessa gårdsgårdsmärkens förändring till vanliga bomärken skola vi här införa en förteckning öfver bönderna på Ohls hemmansnummer, så långt tillgängliga dokument redogöra för dessa bönders. Ohls' hemmansnummer sönnerfaller i två delar. Den ena delen kallas Lars-Ohls eller Thor-Ohls och den andra Back-Ohls eller Lihl-Ohls. Enligt namnet skulle således stamfadern för Thor-Ohls ha hetat Lars, hvilket också är ~~ett~~ sannolikt. Med bifogande

8. af fört bo- och sedan gårdsgårdsmärket under hvars och ens namn och därpå det gamla bomärket under den äldre linjen och det gamla gårdsgårdsmärket under den yngre linjen, som tagit detta till bomärke, få vi följande förteckning.

Lars Ohls.

111

Lonen(?) Marcus.

111

Lonen Jakob.

111

Swärsönen Michel,
(som sålde hemmanet åt)

111

Lonen Johan och swärsönen Anders (Doktor)

#

111

Lonen Karl.
(Dennes arvingar sålde hemmanet åt)

#

Lonen Jakob* och andra sönen Anders
(bonde)

#

Lonen Jakob
(delade hemmanet åt)

111

Lonen Anders

#

Lonen Anders och swärsönen Gustaf Sand.

111

GO = G. Ohls.

* Bannlös. Det är att observera, huru ~~huru~~ dennes bomärke skiljer sig ifrån broderns och är en förändring af faderns.

9. Följande förteckning visar, utom hvad vi redan sett ~~huru~~ ~~gård~~ angående gårdsgårdsmärkens förvandling till bomärken, huru både bo- och gårdsgårdsmärken förvandlas samt huru ~~deras~~ de åter fördelas på de efterkommande för att slutligen försvinna. Lilla-Ohls ^{enligt} förde hvad bomärket tillkännager vara en yngre gren af Ohlska "sten", såsom det heter på byns dialekt, och måhända var deras stamfader en yngre broder till Lars-Ohls. ~~Lilla-Ohls bom~~ ~~denna~~ Förteckningen öfver Lilla-Ohls bönderna är såsom följer:

Karl

111

Lonen Jakob
(delade hemmanet åt)

111

Lonen Karl

#

och sönen Gabriel
(som dog barnlös)

111

Lonen Jakob
(Dennes arvingar sålde hemmanet åt)

#

och ~~swärsönen~~ Johan
(sålde hemmanet åt)

111

Simon Erik Norrgård

E

Brodern Anders (Dahl)
(som sålde det åt)

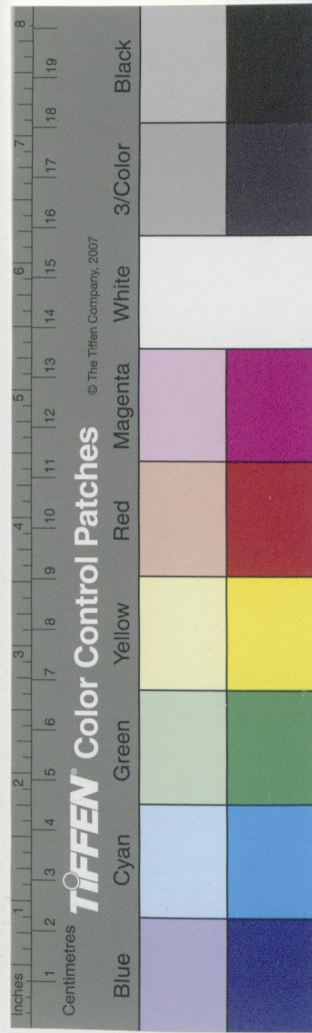
D

Swärsönen Karl Erik Geut

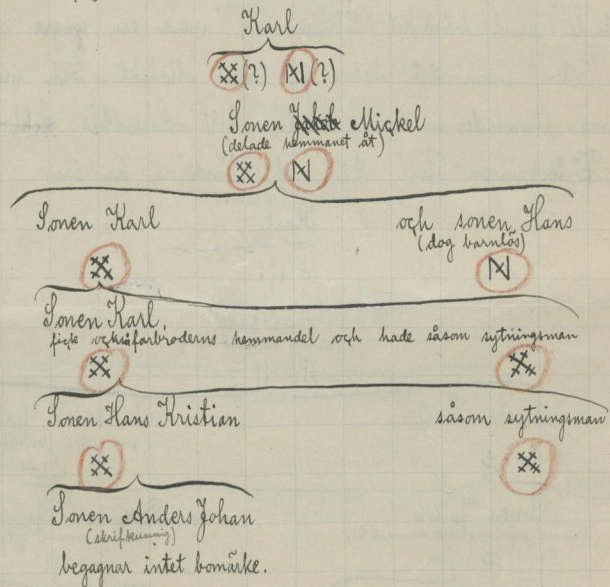
E

H. J. Doktor.
(skriftkunnig)

R.

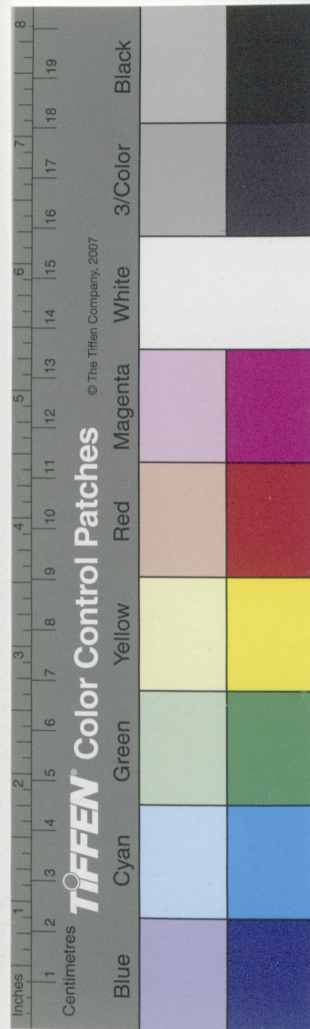
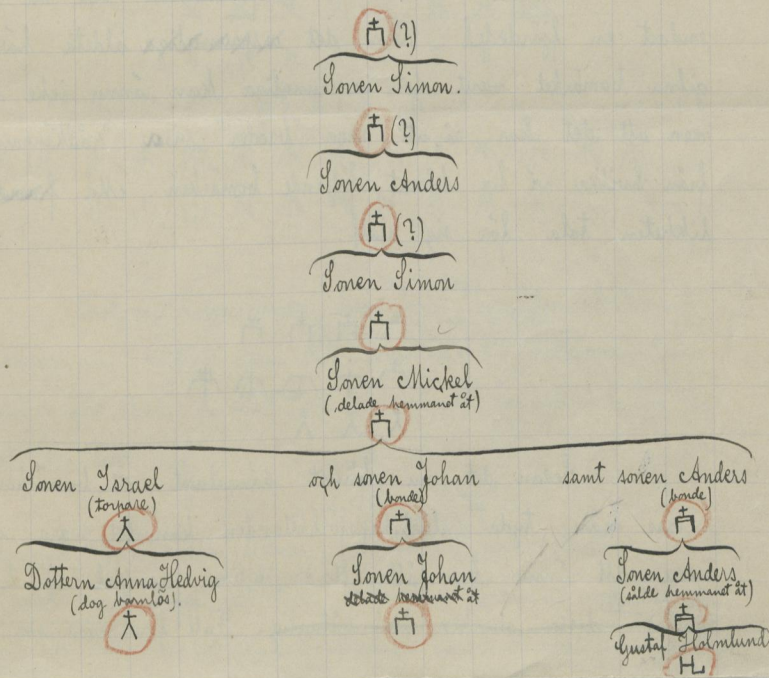
Desutom förekommer ännu en hemmansdel på samma nummer, ~~men~~ bönderna på detta hemman ha aldeles afvikande bomärken ifrån de förra och torde således tillhöra ett annat "st". Deras bomärken ha följande utseende:

När ett st delas för, såsom redan är sagt, vanligen äldre brodern faderns bomärke. Om ~~redan~~ intet gårdsgårdsmärke finnes på de andra arvingarna främst göra anspråk på färmärket. Ett löst är tecknadt med gårdens bomärke och

hvad är då naturligare än att förändra det gamla bomärket ^(till ett nytt) genom att förlänga en eller par krokar, tillfoga ett nytt streck eller en prick. (Man jämför härvid Lars Ohls' och Back Ohls' både bo- och gårdsgårdsmärken!). Dessa omständigheter ~~såga~~ att bevisa att bomärkena kunna uttyda släktskapsförhållanden. Ett ytterligare bevis för detta påstående ger oss bomärkenas utveckling på Inabbs hemmansnummern, hvarför vi här återgifva dem.

Anders Inabb.

Johan Johanssons söner:

Johan
(barnare)

Anders
(bonde)

Nils
(bonde på Brigt hemman)

Lönen Johannes.

Här har gårdsgårdsmärket försvunnit troligen vid äldre arfskiften, hvilka måste ha förekommit efter som Inalb hemmansnummer~~et~~ fört varit ett halft mantal och nu är endast en fjärdedel. Om det ~~ursprungliga~~ äldsta här återgifna bomärket varit det ursprungliga kan ännu icke afgöras, men att det har så att säga "bröder" visat "rädkäpparna", från hvilka vi ha lånat följande bomärken. Må ~~framtid~~ likheten tala för sig själf.

Sedan det nu blivit idaglagadt att bomärkena i viss mån tyda^{na} släktkapsförhållanden, kan det vara af intresse att ännu framhålla flera dylika exempel där likheten är ~~slående~~ mellan dessa märken ~~och~~ påtaglig. Fall förekomma, som icke

äro underordnade ~~den~~ regeln: bomärken äro släktmärken, men vi kunna ~~äro~~ icke framvisa dessa, af ^{den} ~~den~~ omständigheten att det varit för knäpt om tiden att studera detta ämne. Likaså kunna vi icke redogöra för hvilka af dessa bomärken här nedan varit gårdsgårdsmärken och såsom sådana ~~skall~~ bort grupperas till vissa bomärken, om hvilka man kan antaga att de ursprungligen varit bomärken.

Troligen hafva under ärens lopp ^{flera} bomärken förekommit när personer, som nyttjat dem, dött ^{inom en exempelvis redan på gifte} barnlösa. På "rädkäpparna", som begagnades före 1843, ~~skall~~ ett sådant ha funnits och här ha sett ut så här

16

och antages ^{ha föreställt} ~~vara~~ eller liknar åtminstone en "släktboga". Vi ha också ~~sett~~ i det föregående ^{äro} huru bomärken försvinna och försvunnit.

* Måne icke detta eller det följande bomärket ~~var~~ "grund-bomärket" för de på samma rad återgifna?

16. 16
 hvilket också är fallet med andra bonärken,
 saka numera hafva fått en liggande ställning (Ex. 2. och 3.) eller också

Ex. 2. { $\text{Z} = \text{N} = (\text{Natanael Djup}).$
 $\text{V} = \text{ursprungligen formen.}$

Ex. 3. { $\text{F} = \text{E} = (\text{Erik Löfdahl})$
 $\text{E} = \text{ursprungliga formen.}$

Ex. 4. { $\text{K} = \text{P} = \text{A} = \text{V} = \text{h-runan}$
 $\text{S} = \text{P} \text{ eller } \text{V} = \text{N o. s. o.}$

blifvit upp och ned eller bakfram vända (Ex. 4).

Utom de ~~nu~~ hittills omtalade bonärkena, hvilka räknas
 ina anor från den tid den s. k. latinska stilen var skänd för
 folket, ha vi två ~~nyare~~ eller rättare sagt ~~tre~~ ^{slags} ~~nyare~~ ~~slags~~ bonärken
 1) de som äro med latinsk stil; 2) med ^{ortisk} ~~latinsk~~ stil; och 3) med skriftstil,
 hvilka alla hafva det gemensamt, att de härleda sitt ursprung
 från ägarens dopnamn och i enstaka fall från tillnamnet eller från
 hugga två. Den latinska stilen ger godt tillfälle till utbildande
 af bonärken, så att, jämte det det gamla bonärket får be-
 hållas, ett nytt kan bildas genom tillägg af andra bokstäfver.
 Ett ^{sedan} ~~högt~~ intressant fall ha vi ~~lyckats~~ ^{lyckats} lyckan kunna fram-
 hålla, ehuru ^{vi} ~~vi~~ varit i tillfälle att studera släkt-
 hållanden ^{emellan} mellan de olika personerna och släkten, som nyttja
 dessa bonärken, hvilka ha ett gemensamt ursprung. Vi måste därför

uppretälla följande ofullständiga förteckning.

N = Nable.

~~N~~ och ~~N~~ = olikartade "torpare-käpparna"!

$\text{N} = \text{Erik Nable.}$

$\text{N} = \text{Karl Nable.}$ } Dessa två bonärken gifvo anledning till ~~till~~ spenamnen:

$\text{N} = \text{Karl Nable.}$ } "Elakan och Hanalian" (Elakheten och Hanaljen).

$\text{N} = \text{Johan Nable.}$

$\text{N} = \text{Johan Erik Nable.}$

$\text{N} = \text{Jakob Nable.}$

$\text{N} = \text{Lars Nable (bonde på Brink hemmen).}$

$\text{N} = \text{Jakob Brink.}$

$\text{N} = \text{Karl Jakob Brink.}$

$\text{N} = \text{Nils Brink.}$

$\text{N} = \text{Isak Brink.}$

$\text{N} = \text{Jonas Brink.}$

$\text{N} = \text{Anders Brink(?)}$ Se "torpare-käppen" längre till höger!

För öfversigtighetens skull anföras här ännu några exempel
 på bonärken med latinsk stil med bifogande af de namn de
 föreställa:

A = Anders (Stralman), son till J. Stralman, en soldat som deltagit i
 det s. k. "Pommerska kriget" och sedan flyttade till Björke från Teg i Sverige.

$\text{A} = \text{Anders (Stralman), yngre släktens bonärke.}$

$\text{A} = \text{Karl Stralman, bror till föregående. s. s.}$

M = Markus (Dahl)

M = Lars och senare Johan (Brädd), härstamma troligen från Markus Dahl.

K = Karl Johan Hakans.

K = Karl (Galt).

K = Isak (Galt).

E = Erik (Galt).

B = Björkholm.

B = Jonas Björkholm.

BK = Karl Johan Björkholm.

B = Brädd.

B = Jonas Brädd.

A = Anders Johan Brädd.

A = Jonas (Herman) Brädd.

G = Gustaf Dahl.

S = Isak Sand.*

Slutligen ha vi det sista skedet i bomärkens historia, hvilket tillika anger, att skrifkonsten vunnit intåg bland folket. Detta skede visar oss bomärkena under en helt annan form än de föregående och äro på sätt och vis "lyx-bomärken" eller kanske rättare

* I Replot bygd befin sig Karl Gummel med ett statligt bomärke, nämligen K. XII.

sågt "nödvändighets"-bomärken", hvilka måste finnas till så länge icke alla äro skrifkunniga. Alla, som begagna dessa bomärken, kunna själva skrifa, men måste för de andra, ~~skall~~ hvilka icke känna skrifbokstäfverna, ännu så länge begagna bomärken. Vi ha då främt sådana med faktur stil, som K. J. Doktors bomärket "K", ^{och denna} samt de bomärken med skrifstil, hvilka äro:

① = Carl Lofdahl,

② = Karl Doktor, förut ③ samt det gamla, som äldre brodern ärfde ④ = ⑤, hvilket är en ombildning af Stor-Doktors bomärket ⑥ = numera ⑦.

⑧ = Pjömannen Johan Brädd.

⑨ = Anders Johan (Nils-Pon) Bligt.

Läsom en afslutning till detta ämne få vi upplysa att personantalet i Björkö by uppgår till omkring 800 personer, fördelade på ^(cirka) 130 familjer. Byns företa ~~bygd~~ invånare voro Brädd, Galt och Skagg. Sedan ha tillkommit några "et" såsom Stralmans, Lofdahls, Strömgers, Hakans' och Pär-Ohls, hvilka ännu räkna släktskap i Sverige. Genom ett ingående studium af byns bomärken, så att "grundbomärkena" kunde igenfinnas, ^{och ungefärliga åldern på alla bomärken} skulle måhända frågan om befolkningens ~~här~~ hemort i Sverige kunna lösas. Och hvarföre skulle icke detsamma kunna tillämpas på andra orter i vårt land?

20.

20

Björköben är af gammalt känd för att rista "rosor" och
 namn. Detta är ett arf ifrån ^{de som numera ristades} förfadrens tid, och ligger liksom
 i blodet hos alla. Såsom en värdig afslutning till det hela
 återgifva vi den s.k. "fäbbyttrosan", hvilken är inristad på
 det kullriga locket på alla fäbbyttor. I denna "rosa"
 införas ägarens till fäbbyttan namn, födelseår och året,
 då "rosan" blifvit ristad.

P. G. Ohls.

